

Cilt/Volume 7, Sayı/Issue 14, Mayıs/May 2025, ss. 607-610.

Geliş Tarihi–Received Date: 06.03.2024 Kabul Tarihi–Accepted Date: 28.05.2025

ÇEVİRİ MAKALESİ – TRANSLATION ARTICLE

TÜRKİYE’DE MACAR EDEBİYATI*

 <https://doi.org/10.53718/gttad.1652989>

TASNÁDI EDİT

çev. ALEV DURAN**

Türkiye’ye yolu düşen herkes, Türklerin misafirperverliğini hissedebilir ve bunun ötesinde, Macarlara duydukları özel sempatiyi gösteren birçok işaretle karşılaşabilir. “Macarlar kardeşimizdir” derler; okullarda da böyle öğretilir. Kuşkusuz bizden çok daha hoş anılar barındırsa da, yine de genellikle ortak kökenden bahsetmeyi tercih ediyorlar. Peki, bu özel ilgi edebiyat ve çeviri alanında da kendini gösteriyor mu?

Macarcadan yapılan çevirilerin sayısı, İngilizce, Fransızca ve Almanca gibi büyük dillerden yapılan çevirilere ulaşmasa da, diğer dillerden yapılan çevirileri büyük ölçüde aşmaktadır.

Erken dönemde, özellikle dergilerde yayımlanan çevirilerden yalnızca birkaçını örnek olarak sunabiliriz: Dünya çapında ve Türkiye’de de büyük başarı yakalayan *Menyhért Lengyel’in Taifun (Tayfun)* adlı oyunu, Macaristan’daki 1907 prömiyerinin ardından, 1912’de *Sebhasz* adlı derginin sayfalarında *İ. Hami* tarafından çevrilerek yayımlanmıştır. Dergâh dergisinde 1923’te, Vakit gazetesinde 1926’da Macar hikâyeleri yayımlanmıştır. 1928’de *Hayat* gazetesinde (Sándor) Petőfi’nin şiirleri yer almış, ardından dönemin önde gelen şairlerinden Mehmet Emin Yurdakul, 1938’de *Hayat* dergisinin 4. sayısında Petőfi’den çeviriler yapmıştır. Günümüzde binli sayıları aşan *Varlık* dergisinin ilk sayısında (1933) ise István Tömörkény’in bir öyküsü yer almıştır. (Bu köklü dergi, zaman zaman bugün de Macar edebiyatına bir pencere açmaktadır. Örneğin, en son sürgün edebiyatlarını tanıtan serilerinde, Nisan sayısında *Macar Göçmen Edebiyatı* başlıklı özetini Haziran sayısında ise *Zoltán Szabó’nun İngiltere’deki Macar Yazarlar* başlıklı yazısını yayımladılar. Türk okuyucular, ilk kez 1940 yılında bir Macar romanı okuyabilme fırsatı bulmuşlardır; üstelik bir değil, iki tane birden. Bunlardan ilki, dönemin popüler yazarlarından *István Lázár’ın Vesta Rahibesi (Vesta szüz)* adlı eseri, diğeri ise *Jolán Földes’in* çok satan romanı *Balık Tutan Kedi Sokağı (A halászó macska utcája)* olmuştur. (Kısa bir süre sonra, yazarın diğer iki romanı da yayımlanmıştır: *Bir Liseli Kız Vardı – Volt egy gimnazista lány, yani Mária jól érezt, 1944; Evleniyorum – Férjhez megyek, 1945* ve İngilizce yazılmış popüler romanı *Altın Küpeler – Aranyfúlbevaló.*)

İlk on yılların gelişigüzel ve her zaman edebi değeri olmayan çevirilerinin ardından, kırklı yıllar nicelik ve nitelik açısından bir dönüm noktası olmuştur. Ve tam da burada, modern Türkiye’nin hangi yönü ele alınırsa alınsın, adını anmadan geçilemeyecek bir isimle karşılaşırız: *Mustafa Kemal Atatürk*. Genç bir subay olarak ulusal bir kurtuluş savaşının başına geçti ve I. Dünya Savaşı’nı takip eden Paris civarında akdedilen barış antlaşmalarının hükümlerini değiştirerek en azından Türklerin yaşadığı toprakları geri almayı yenik düşen devletler arasında tek başına başardı. Avrupa’nın “hasta adamını” ayağa kaldırdı, çürümüş sultanlık imparatorluğunun yerine modern bir Cumhuriyet kurdu. Her şeyle kişisel olarak ilgilendi; bunlardan biri de yazı reformuydu. Macarca ve Türkçenin artikülasyon temellerinin birbirine yakın olduğunu bildiğinden, yeni yazının oluşturulmasında Macar imla sistemine özel önem verilmesini önerdi. Dahası, Arapça ve Farsça unsurlarla ağırlaşmış edebi dili sadeleştirip Türkleştirmeyi amaçlarken Macar dil reformuna da dikkat çekti. Bu bağlamda, yeni başkentte kurulacak üniversitenin edebiyat fakültesinde bir Macarca bölüm kurulmasının planları arasında yer almasını doğal karşılayabiliriz. 12 Ocak 1936’da törenle açılışı yapılan bu bölüm, Atatürk’ün davetiyle başkanlığını *László Rásonyi’nin* üstlendiği bir akademik merkez hâline geldi. Buradan yetişen hevesli genç

* Tasnádi, Edit, “A magyar irodalom Törökországban”, *Hungarológia* 7. Eds. R. Abody, R. Hegedüs, Z. Körösi and L. Tamó, Nemzetközi Hungarológiai Központ, Budapest 1995, ss. 88-92.

**Doç. Dr., İstanbul/TÜRKİYE, E-Posta: alvdm@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-0995-8090.

çeviri ekibi, *Sadrettin Karatay*, *Sami N. Özerdim*, *Ferit Zahir Törümküney*, *Necdet Seren* ve *Ziya Tuğal*, Macar edebiyatının önemli eserlerini omuz omuza Türkçeye çevirdi.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın *Dünya Edebiyatından Çeviriler* serisi kapsamında, bu yoğun çeviri çalışmalarının sonucu olarak *Macar Klasikleri* başlığı altında 1944 ile 1949 yılları arasında bir düzine eser yayımlandı. Çoğu kitabın önsözünü, serinin editörlüğünde büyük rol oynayan bölümün¹ o dönemki profesörü olan *Dr. Tibor Halasi- Kun* kaleme aldı. Türk- Macar ilişkileri açısından sembolik önemi büyük olan ilk kitap, *Kelemen Mikes'in Türkiye Mektupları* (1.-2. cilt, 1944-45) oldu. (Mikes'ten bahseden yazılar ve mektup çevirilerinin daha önce de çeşitli dergilerde yayımlandığını belirtmemiz gerekmektedir.)

1945'te iki eser daha yayımlandı: Zsigmond Móricz'in *Az Isten háta mögött* (Tanrı Gözünden Irak) ve Ferenc Herczeg'in *Paganlar* (Pogányok). Herczeg'in iki tiyatro eseri de bu seride yer aldı: 6. Kitap 1946'da *Bizánc* (Bizans), 18. Cilt *Kék roka* (Mavi Tilki). Girişte de belirtildiği gibi, Türkler için ortak tarih büyük bir anlam taşımaktadır. Halk arasında Hunların hem Macarların hem de Türklerin ataları olduğuna inanılmaktadır. Bu nedenle Attila'ya olan ilgi oldukça doğaldır. Bu bağlamda *Géza Gárdonyi*'nin ölümsüz eseri *Láthatatlan ember*, 1946'da *Anlaşılmayan İnsan* adıyla Macar Klasikleri dizisinin 4. kitabı olarak yayımlandı. Daha sonra, aynı çeviri 1974'te *Gelenekler* serisinin 15. kitabı olarak *Tanrı'nın Kılıcı (Isten kardja)* adıyla tekrar basıldı. Hatta aynı yıl, eserin üçüncü baskısını *Attila, Isten kardja* (Tanrının Kılıcı Attila) başlığıyla piyasaya sürdü.

Bu kısa aradan sonra, *Macar Klasikleri* serisine ve verimli geçen 1946 yılına geri dönelim! Bahsedilenlerin dışında, bu yıl içinde şu eserler de yayımlandı: *Kálmán Mikszáth'ın Beszélő köntös* (Konuşan Kaftan) ve *Szent Péter esernyője* (Aziz Petrus'un Şemsiyesi), ayrıca iki tiyatro eseri: *Gergely Csíki'nin A proletárok* (bizde daha çok İngyenélők adıyla bilinir) (Tufeyliler) ve *Ede Szigligeti'nin Liliomfisi*. Son olarak, *Géza Gárdonyi'nin Az a hatalmas harmadik* (üçüncü kudret) adlı romanı da bu yıl basıldı.

Seri (Mór) Jókai'nin romanlarıyla devam etti: 11. sırada az *Aranyember* (Altın adam) iki cilt hâlinde 1947 ve 1955'te, 12. sırada ise *Az új földesúr* (Yeni Çiftlik Sahibi) 1948'de yayımlandı. Ünlü yazarımızı, Türk özel yayınevlerini de keşfetti. Böylece 1942'de *Sırmalı Kaftan*, azaz *A himzett kaftán címmel török világ Magyarországon* başlıklı roman; 1962'de *Láthatatlan seb- Görünmeyen Yara* başlığıyla altı, *20 Yıl Sonra - Húsz év múlva* başlığıyla ise on iki tane hikâyesi Türk okurlarına ulaştı.

Macar Klasikleri serisinin ivmesi, Soğuk Savaş yıllarında kesintiye uğradı. Yine de birkaç önemli eser yayımlandı: 1948'de *Károly Kisfaludy'nin Csalódások* (Aldanışlar), 1949'da *Ferenc Kölcsey Parainesis Ögütler*, 1950'de *Kálmán Csathó'nun Varjú a toronyórán* (Kule Saatindeki Kuzgun), 1951'de *Ferenc Móra'nın Ének a búzamezőkről* (Buğday Tarlalarının Destanı), 1956'da Aladár Kuncz'un *Fekete kolostor* (Kara Manastır), ve son olarak 1963'te 19. Sırada *Dezső Szabó'nun* üç ciltlik *Az elsodort falu* (sürüklenen Köy). Bu serinin yanı sıra *Yeni Macar Edebiyatı – Új magyar irodalom* adlı yeni bir dizi de başlatıldı, ancak yalnızca iki tiyatro eseri yayımlandı: 1946'da *Ferenc Molnár'ın a Gyerekek* (çocuklar) ve *Lengyel Menyhért'in Taifun* (tayfun) adlı eserinin yeni çevirisi. Her ikisi de genişletilmiş ciltlerle 1946 yılında basıldı.

Dünya Edebiyatından Çeviriler büyük serisi içinde *Klasikler İçin Yardımcı Kaynaklar* oluşturmak amacıyla *Macar Bilimsel Eserleri* adlı bir dizi de başlatıldı. Ancak bu seri yalnızca iki ciltle sınırlı kaldı: 1950'de *Gyula Németh'in József Thury Anısına* (Thury József emlekezete), 1958'de *Sándor Takáts'ın Rajzok a török világból* (Macaristan Türk Âleminden Çizgiler) adlı eserleri Türkçeye çevrildi.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan bu serilerdeki eserler doğrudan orijinallerinden çevrilirken, özel yayınevleri, kolay satılabilecek eserleri hedefleyerek bazen Fransızca veya İngilizce çevirilerden Türkçeye aktarımlar yaptı.

Şimdi, daha önce bahsedilen birkaç özel yayın dışındaki diğer Macar çevirilerine, ilk baskılarının kronolojik sırasına göre göz atalım:

1940'ta *Ilona Miklósy'nin A lányom és szerelmem* (Kızım ve Aşkım), 1943'te *Mihály Földi'nin A százas asszonya* (Asrın Kadını), 1943'te *Sándor Petőfi'nin Aşk ve Hürriyet Şiirleri* (A szerelem és a szabadság versei), 1970'te *Petőfi legszebb költeményei* (En Güzel Şiirleriyle), 1973'te yine *Petőfi'den Şiirler* (Şiirler).

Petőfi örneğinde olduğu gibi, *Lajos Zilahy*'de de zamanda ileriye doğru koşacağız. 1943 yılında *Halálos tavasz* (Öldüren Baha) adlı eser, iki farklı yayınevinden iki farklı çeviriyle yayımlandı. Aynı yıl, *Két fogoly* (iki Esir) adlı romanın kısaltılmış bir versiyonu da basıldı; ikincisi 1975'te bu eserin Fransızcadan tam çevirisi yapıldı. Aynı zamanda *Valamit visz a víz* (Nehirden Gelen Kadın) romanı da bu süreçte Türkçeye kazandırıldı.

Kronoloji, *Macar Edebiyatı Ansiklopedisinde* yer almayan *Madar E. 'nin Bronz váza* (Bronz vazo) adlı polisiye romanıyla devam ediyor. Ardından *Ferenc Molnár'ın A Pál utcai fiúk* (Pal Sokağının Çocukları) adlı

¹ Ankara Üniversitesi, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi bünyesinde 1935'te faaliyetlerine başlayan, ilk kurulan bölümlerden biri olan Hungaroloji Enstitüsü.

TASNADI EDİT
Çev. ALEV DURAN

eseri beş farklı baskıyla (1944, 1970, 1977, 1978, Pal Sokağı Çocukları, Pal Sokağı Çocukları) yayımlandı. 1953'te ise *Liliom* Türk okurlarına sunuldu.

Tekrar geçmişe dönersek, Türkiye’de sadece bir kitabı çevrilen Macar yazarlarının eserleri sıralanıyor: *Adorján Bónyi'nin Az élet és a véletlenek* (Hayat ve Tesadüfler, 1945), *Gábor Vaszary'nin Csak te!* (Yavrum, 1945), *Pál Barabás'ın Kétezer líráért egy férfi* (2000 Liraya Bir Erkek, 1948) (Edebiyat Ansiklopedisi’nde yer almıyor), *József Nyírő'nün A sibói bölény* (Sibó Kasırgası, 1948), Zsolt Harsányi’nin Magyar rapszódia, *Liszt Ferenc* életregénye (Rapsodi, 1957) ve *Rezső Szirmai'nin Gyilkos vagyok!*, (Budapeşte Cinayeti, 1963). 1964 yılında, Mór Jókai, Kálmán Mikszáth, Géza Gárdonyi, Ferenc Herczeg, Zsigmond Móricz, Dezső Kosztolányi ve János Bókay gibi yazarların on öyküsünü içeren *Hét krajcár* (Yedi Kuruş) başlıklı küçük bir antoloji Türk okurlarına sunuldu.

Modern Macar edebiyatı da zamanla çevrilmeye başlandı: 1967’de *Tibor Déry'nin Vidám temetés* (Eğlenceli Bir Gömme Töreni) başlığıyla üç öyküsü, 1968’de *Az óriáscsecsemő* (Dev) adı ile iki öyküsü, 1974’te *a Niki, egy kutya története* (Bir Köpeğin Hikâyesi, Niki). 1968’de *Miklós Hubay'nin Szfinx* (Sphinks ya da Koruyucunun Sonu), *Ferenc Körmendi'nin Találkozás és búcsú* (iki aşk arasında), *Gyula Hernádi'nin 32 óra szabadság* (32 Saat Özgürlük), Tömörkény, Móricz, Lajos Nagy, Kosztolányi, Karinthy, Tersánszky, Pál Szabó, Déry, Illés, Áron Tamási, Andor Endre Gelléri, Péter Veres, Illyés, Sarkadi, Sánta, Lajos Galambos ve György Moldova’nın birer öyküsünden oluşan Macar Hikâyeleri Antolojisi. Daha sonraki roman çevirileri: Magda Szabó’nun *Az öz*, (Yavru Ceylan, 1972), *Ferenc Karinthy'nin Budapesti tavasz* (Budapeşte’de Bahar, 1978), *Imre Sarkadi'nin Gyáva* (Korkak, 1974), *Zsigmond Móricz'in Légy jó mindhalálig* (Misi, 1974), *Ágota Kristóf'un A nagy füzet* (Büyük Defter, 1987) ve *A bizonyíték* (Kanıt, 1990), *Endre Ady'nin Vér és arany* (Kan ve Altın, 1992) adlı bir seçki, *István Örkény'in Macskajátéka* (kedi Oyunu, 1993).

Son olarak, biraz övünmeme izin verin: 1986 yılında, şair *Kemal Özer* ile ortak çalışmamızın bir ürünü olarak, *Attila József'in Tiszta szívvel* (Temiz Yürekle) adlı şiir kitabının Türkçe çevirisi yayımlandı. Umarım bu yıl içinde benzer bir Miklós Radnóti kitabını da okuyabiliriz. Macar çeviri edebiyatına duyulan saygının bir göstergesi olarak, Türk Kültür Bakanlığı benim çevirimle *Orhan Asena'nın "Hürrem szultána"* (Hürrem Sultan, 1992) adlı oyununu Macarca yayımladı.

Süremin ve sanıyorum ki sabrınızın sonuna geldim. Ayrıntıya girmediğim halk masalı çevirilerini ve birkaç bilimsel, özellikle Türkoloji ile ilgili çalışmaları da hesaba katarsak, toplam eser sayısı seksen civarındadır. Bu konuda haklı olarak bir eksiklik hissedebiliriz. Keşke Hungaroloji bölümünün yeni öğrencileri arasından yeni, hevesli çevirmenler yetişse ve keşke yayıncılar da onlara destek verse.

 GTTAD	
Makale Bilgileri:	
Etik Kurul Kararı:	<i>Etik Kurul Kararından muaftır.</i>
Katılımcı Rızası:	<i>Katılımcı yoktur.</i>
Mali Destek:	<i>Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.</i>
Çıkar Çatışması:	<i>Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.</i>
Telif Hakları:	<i>Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.</i>
Article Information:	
Ethics Committee Approval:	<i>It is exempt from the Ethics Committee Approval</i>
Informed Consent:	<i>No participants.</i>
Financial Support:	<i>The study received no financial support from any institution or project.</i>
Conflict of Interest:	<i>No conflict of interest.</i>
Copyrights:	<i>The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.</i>

